

## АНОТАЦІЯ

Луцький Т.М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2021.

Дисертація охоплює комплексне вирішення наукового і практичного завдання, спрямованого на дослідження кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі, відповідальність за яке передбачена різними статтями та частинами статей Кримінального кодексу України.

Дисертація є першим дослідженням в українській кримінально-правовій доктрині, у якому кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі досліджується комплексно та охоплює усі склади кримінальних правопорушень, що можуть мати своїм наслідком необережне заподіяння смерті.

Наукова новизна праці полягає в тому, що у роботі вперше: досліджено кримінальну відповідальність за необережне заподіяння смерті в історичному розрізі з урахуванням різних історичних періодів, зокрема виокремлено чотири періоди розвитку кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі, проаналізовано норми законів, які історично встановлювали кримінальну відповідальність за необережне заподіяння смерті та зазначено їх кількість в кожному з виділених періодів, встановлено, що з розвитком людства законодавцем кількість досліджуваних нами кримінальних правопорушень постійно збільшується; досліджено абсолютно всі кримінальні правопорушення, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті особі, проведено юридичний аналіз кожного з них, проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки; визначено проблеми кримінально правової кваліфікації необережного заподіяння смерті іншій особі; проаналізовано санкції кримінальних правопорушень; вивчено судову практику з призначення

покарань; на підставі аналізу 1701 судового вироку за 2019 рік встановлено частоту застосування конкретного виду покарання за вчинення кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті іншій особі; запропоновано внести зміни до кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі та обґрунтовано це необхідністю покращення правозастосування.

Розроблені у дисертації рекомендації використовуватимуться в освітньому процесі та практичній діяльності підрозділів Національної поліції України, про що свідчать відповідні акти впровадження.

У дисертації проаналізовано стан дослідження кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі у кримінально-правовій доктрині. Узагальнення наукових розробок з питань охорони життя нормами кримінального права дає можливість запевнити, що окремі положення необережного заподіяння смерті особі отримали належну увагу серед науковців сучасності. Основними напрямками дослідження були: історія становлення та розвитку кримінальної відповідальності за «вбивство через необережність»; питання кваліфікації вбивства через необережність та суміжних складів злочинів; призначення покарання за вбивство через необережність та деяких злочинів.

Встановлено, що до переліку найбільш дискусійних питань належать: використання терміну «вбивство» у ст. 119 КК України та оціночних понять «тяжкі наслідки», «загибель людей» у спеціальних складах кримінальних правопорушень, в яких необережно заподіюється смерть іншій особі; використання різних критеріїв для під час розмежування та класифікації кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті, що охороняється нормами кримінального права; розмежування окремих видів кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком смерть особи; доцільність декриміналізації та криміналізації окремих кримінальних правопорушень.

При цьому, встановлено що окремі питання щодо кримінально-правової охорони необережного заподіяння смерті особі взагалі не були самостійним об'єктом дослідження, зокрема не здійснювалося комплексне, системне дослідження: історії становлення та розвитку інституту кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі; питань кваліфікації кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті; призначення покарання за необережне заподіяння смерті.

Здійснено історичний екскурс в частині кримінально-правового регулювання необережного заподіяння смерті, за результатами якого виділено чотири послідовних періоди розвитку законодавства щодо відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі, а саме: I період (XI-XVII століття) – давньоруський; II період (XVII століття – 1917 рік) – царсько-імперський; III період (1917-1991 роки) – радянський; IV період (1991 рік – до теперішнього часу) – період незалежної України та з аналізу досліджуваних кримінальних правопорушень зроблено висновок, що їх кількість поступово збільшується.

Доведено, що збільшення кількості складів кримінальних правопорушень задекларувало намір законодавця посилити охорону людського життя як найвищої соціальної цінності, але в поєднанні з прагненням подальшої гуманізації кримінального законодавства загалом та популізмом певної частини законодавчої гілки влади, практичне втілення цих намірів, що стосується виділення великої кількості норм, які мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті з урахуванням різних обставин, чи, що вчинюються певною категорією осіб (спеціальними суб'єктами) в залежності від виду діяльності призводить деколи до наслідків парадоксальних. Адже більшість складів кримінальних правопорушень, наявних у КК, на практиці майже не зустрічаються.

Проаналізовано зміст та обсяг поняття «вбивство» у кримінальному праві України та таких оціночних понять як «тяжкі наслідки», «загибель людей». Проведено аналіз кримінально-правових конструкцій кримінальних

правопорушень, наслідком в яких є необережне заподіяння смерті особі, та констатовано, що в багатьох із них зазначені наслідки характеризуються розмаїттям термінів, таких як: смерть пацієнта; смерть потерпілого; смерть неповнолітнього; смерть хворого; смерть особи; загибель людей; загибель кількох осіб; загибель потерпілого; загибель людини; тяжкі наслідки.

Звернено увагу на те, що створення ситуації, коли загальні норми тягнуть набагато більш сувору відповідальність, ніж спеціальні, без жодних на те підстав, не сприяють справедливому застосуванню закону, попередженню вчинення нових кримінальних правопорушень та виправленню осіб засуджених до відбування покарання.

При цьому, визначено що розділи Особливої частини КК України побудовані за ознаками родового об'єкта, таким чином, що склади кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті особі розкидані по всьому законі та включені до різних груп кримінальних правопорушень (проти особи, проти волі, честі та гідності, проти статевої недоторканості тощо), в яких, як правило утворюють кваліфікований вид певного кримінального правопорушення, було проаналізовано усі кримінальні правопорушення та встановлено, що необережне заподіяння смерті особі, як один із можливих наслідків міститься у 137 складах кримінальних правопорушень.

Наголошено на тому, що розміщення у різних розділах Особливої частини КК кримінальних правопорушень, додатковим об'єктом яких є життя людини є невірним, оскільки нівелює значення людини, її життя та здоров'я як найбільшої цінності, що перебуває під охороною закону та запропоновано, з метою вирішення даної проблеми відмовитись від віднесення наслідків у вигляді смерті, загибелі кількох осіб, доведення до самогубства до поняття «тяжкі наслідки» у відповідних диспозиціях статей, а під тяжкими наслідками розуміти лише шкоду майнового характеру. Акцентовано увагу на приведення у відповідність назви загальної статті, щодо кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті. Спеціальні склади кримінальних

правопорушень, одним єдиним наслідком яких є наслідок у вигляді необережного заподіяння смерті виключити з КК, а усі такі діяння кваліфікувати за ч.2 ст. 119 КК (у запропонованій мною редакції).

Проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки досліджуваних кримінальних правопорушень, визначено їх безпосередні об'єкти, серед них встановлено предметні кримінальні правопорушення та ті, для яких характерним є наявність спеціального потерпілого. Встановлено, які з досліджуваних кримінальних правопорушень можуть вчинятися лише дією, які лише бездіяльністю, а які як дією так і бездіяльністю. Виокремлено кримінальні правопорушення для яких факультативні ознаки об'єктивної сторони є обов'язковими та зазначено які безпосередньо факультативні ознаки об'єктивної сторони характерні конкретному кримінальному правопорушенню.

Аналіз положень закону про кримінальну відповідальність дозволив виділити окремі категорії осіб, що є спеціальними суб'єктами у конкретних аналізованих нами складах кримінальних правопорушень. В ході аналізу судової практики, зроблено висновок, що «необережна співучасть», так зване «співзаподіяння» можливе у кримінальних правопорушеннях, наслідком в яких є необережне заподіяння смерті особі.

Досліджувані кримінальні правопорушення за формою вини поділено на дві групи: кримінальні правопорушення, які характеризуються виключно необережною формою вини як щодо діяння так і щодо наслідків; та кримінальні правопорушення, які характеризуються подвійною формою вини. В ході аналізу визначено яке кримінальне правопорушення відноситься до якої групи та яке для них значення мають факультативні ознаки суб'єктивної сторони.

Досліджено проблеми, пов'язані із застосуванням кримінального закону. Задля об'єктивного висвітлення реальної картини щодо неправильного застосування закону при кваліфікації діянь, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті особі, було проаналізовано усю судову практику (безпосередньо судові вироки) за 2019 рік, які стосуються розглядуваних нами складів кримінальних правопорушень. В ході дослідження з'ясовано, що їх

кількість становить 1701 вирок. На підставі судових вироків наведена значна кількість прикладів щодо не правильної кваліфікації необережного заподіяння смерті особі.

Аналіз судової практики дав змогу встановити, які склади кримінальних правопорушень зустрічаються під час досудового слідства та судового розгляду найчастіше, а які майже не зустрічаються взагалі та існують лише формально «на папері». (Протягом 2019 року судами не було винесено жодного вироку у 117 складах кримінальних правопорушень (де наслідком є необережне заподіяння смерті особі), що свідчить про застосування на практиці лише незначної кількості (20 складів кримінальних правопорушень у 2019 році)). Тому виникає питання щодо доцільності значної кількості кримінальних правопорушень, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті у КК України.

Вивчено судову практику щодо застосування певного виду покарань до досліджуваних нами кримінальних правопорушень та зроблено конкретний висновок, щодо доцільності існування таких складів кримінальних правопорушень в КК України та в якому вигляді вони мають існувати.

Акцентовано увагу на тому, що не зовсім логічним і виваженим є позиція законодавця щодо включення до кваліфікаційних ознак досліджуваних нами кримінальних правопорушень, одночасно ознак, які характеризуються завданням шкоди майну та завданням шкоди життю та здоров'ю людей, за що передбачені однакові міри покарання (н-д.: ч.2 ст. 194, ч.2 ст. 286 КК і т.д.). Таким чином, законодавець на терези кримінальної відповідальності розміщує зовсім різні, неоднакові (неоднопорядкові) суспільні відносини, на які здійснюється посягання, з однієї сторони життя людей, з іншої – здоров'я та матеріальну шкоду. Це є недопустимим явищем, адже кримінально-правова охорона повинна, в першу чергу, бути направлена на охорону життя і здоров'я людини, а в другу на охорону майна. Захист життя та здоров'я людини є головним, пріоритетним напрямом охорони з боку держави. Відповідно до цього повинна бути диференційована і кримінальна відповідальність.

Визначено шляхи удосконалення КК України, а саме запропоновано внесення редакційних змін до положень кримінального законодавства України в частині регламентації кримінальної відповідальності за необережне заподіяння смерті іншій особі та власне бачення шляхів розв'язання проблемних питань кваліфікації стосовно розглядуваних нами кримінальних правопорушень та призначення за них покарань.

**Ключові слова:** життя людини, кримінальна відповідальність, необережне заподіяння смерті, кримінальне правопорушення, наслідки, кваліфікація, покарання.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

***Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:***

1. Луцький Т. М. Початковий момент життя людини: кримінально-правове значення. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 2 (4). С. 50-57 (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).

2. Луцький Т.М. Аналіз призначення покарання судами за необережне заподіяння смерті в ході порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Випуск № 54. 2020. С. 84-94 (стаття в науковому виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»).

3. Lutskyi Taras. On the problematic issues of criminal qualification of consequences in the form of negligent infliction of death of a person during the performance of professional activities by medical workers. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 5. 2020. p.155-159 (стаття в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу).

***Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:***

4. Луцький Т. М. Аналіз статей Особливої частини Кримінального кодексу України, в яких заподіяння смерті особі через необережність, є ознакою основного складу злочину, а також проблеми їх диференціації. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. Серія юридична. № 4. 2018. С. 281-293.

5. Луцкий Т. Анализ составов преступлений, в которых следствием является неосторожное причинение смерти лицу, и определение в них основного и обязательного дополнительного объектов преступлений. *Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata»*. (Январь, 2019). № 1/2. Кишинёв, Республика Молдова. 2019. С. 67-71.



6. Lutskyi T. Separate questions of criminal legal qualification of careless infliction of death on a person. VOL 3. No 49. 2020. Sciences of Europe (Praha, Czech Republic) ISSN 3162-2364, p. 53-56.

7. Lutskyi T. Violation of the principle «non bis in idem» during the criminal legal qualification of crimes, in which the consequence is causing the death of a person by negligence. Polish journal of science. № 25. 2020. vol. 4. p.70-73.

***Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:***

8. Луцький Т. М. Проблематика нормативного визначення поняття «Вбивство через необережність». *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 9 листоп. 2018 р.)* / упор. О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. В. Красницький, С. І. Мельник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 123-125.

9. Луцький Т. М. Manslaughter is a homicide without premeditation in english law. *Право. Комунікація. Суспільство. Law. Communication. Society. Das recht. Die kommunikation. Das gesellschaft. Le droit. La communication. La société:* матеріали науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (українською та іноземними мовами) / за заг. ред. канд. філол. наук, доц. І. Ю. Сковронської. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 65-70.

10. Луцький Т. М. Практичні аспекти щодо можливої «співучасті» у злочинах, наслідком в яких є необережне заподіяння смерті особі. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 8 листоп. 2019 р.)* / уклад. О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. І. Сидорук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 104-106.

11. Луцький Т. М. Проблемні питання кримінально-правової кваліфікації наслідків у вигляді необережного заподіяння смерті особі під час перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. *Механізм функціонування громадянського суспільства: збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Львів, 22 листоп. 2019 р.)* / упор. Ю. М. Шевців. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 235-238.

12. Луцький Т. М. Щодо проблем кримінально-правової кваліфікації вбивства через необережність та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (на прикладі судової практики за 2019 рік). *Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції* / гол. ред. О. М. Балинська. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 44-52.